

בראשית

פרשת בראשית

בראשית ברא וגו' (א, ב). צפרש"י צראשית אמר רבי יצחק כו' ומה טעם פתח בצראשית משום כח מעשיו הגיד לעמו כו', הרצון על כל ספר בראשית שנאמרו זו האבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב וי"צ שצטי יה, מורה הכתוב כח מעשיו כו' הם הצדיקים הנקראים 'ומעשה ידיו מגיד הרקיע' כמבואר בגמרא (כתובות ה), ובהם ברא הקב"ה את העולם, כמבואר במדרש בראשית (פס, ז) נמלך הקב"ה בנשמות הצדיקים ה"ד (דה"י א' ד, ג) המה היוצרים ויושבי נטעים וגדרה עם המלך במלאכתו ישבו שם.

עכו"ם לישראל לטקנים אתם שכצתם ארצות שצעה גויס, הם אומרים כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה כו' וצרכונו נטלה מהם ונתנה לנו דייקא, לעושין רצונו ית' הם הצדיקים.

ובדרך רמז שמעתי מדודי הרב הצדיק רבי ר' משה [מסאמבור] ז"ל, מלת 'לתת' בגימטריא 'דוד מלך ישראל חי וקיים' עם הכולל^א, ומוצן כוונתו אשר אנו מפנים לישועת ישראל שיתרומם ישראל מלכות שמים דוד מלך ישראל עם כל נצו"י הקדושה מן הגליות כידוע לעמיד, והכל על ידי כח מעשיו כו' לתת להם נחלת גויס. לקוטי תורה והש"ס, פ' בא מ"ד ע"ב

ובדרך רמז נוכל להעמיס שמות הז' רועין קדישין, אברהם יצחק יעקב משה אהרן יוסף דוד, יעקב מלא בוא"ו, ודוד מלא ביו"ד, עם האותיות^ב, מספרם כמנין "כח מעשיו הגיד לעמו לתת", להורות בהם ברא את העולם דייקא, לתת להם נחלת גויס כפירש"י, והוא במדרש, שאם יאמרו

בראשית ברא וגו' (א, ב). הרה"ק רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב זי"ע שאל זימנא חדא, הנה מוצא בתיקוני זהר^א שהשי"ת ברא את העולם עם אות ב', ולכאורה צריך להצין למה באמת באות ב', ולא באות א', שהוא האות הראשון מן האותיות, והשמיט הרה"ק ראשו כמתנמנם, ולאחר זמן מה עמד

א. רצ"ל, שמות הז' רועין כשכותבים יעקב דו"יד מלא, עם האותיות שמות הרועין - יעקב דוד - חסר, מספרם אלף תנ"ב, כמנין 'כח מעשיו הגיד לעמו לתת'.
 ב. מובא ג"כ בלקוטי תורה והש"ס פ' דברים דף ד.
 ג. עיי"ש בהקדמה ט"ז ע"א וז"ל: ב' איהו בנין אב בניינא לעלמא, וכ"כ בזוה"ק בראשית ג' ע"א ב' וכו' ביה אשתכלל עלמא ואתברי.

כמקיץ ואמר לנוכחים שם, "בעת גילו לי מן השמים הטעם", דהנה ידוע שכל דבר צריך להיות נבנה על יסוד מונק, וגם הארץ נברא על יסוד, וידוע המאמר 'אמת' יש לו רגלים, 'שקר' אין לו רגלים. ועתה נחשוב חשבוננו של עולם, דהרי השי"ת ברא העולם עם האותיות (וה"ק ח"א רד.), וברא שבעה ימי שבתא, וברא נחלק כ"ב האותיות כנגד שבעה ימי השבוע, נמצא ג' אותיות לכל יום, סך הכל כ"א אותיות ואות אחת נשארת לבדה.

והנה 'אמת' במספר קטן הוא ט', ו'שקר' במספר קטן הוא ו', ואם נחלק האותיות לפי סדרן, ולעומתם ימי השבוע נמצא החשבון כך: יום א', ב'אותיות א ב ג, מספרם סך הכל ו', [שהוא מספר קטן של 'שקר' כנ"ל, וכן כולם], יום ב', ב'אותיות ד ה ו, מספרם ט', והוא במספר קטן ו'. יום ג', ב'אותיות ז ח ט, מספרם כ"ד, והוא במספר קטן ו'. יום ד', ב'אותיות י כ ל, מספרם ס', והוא במספר קטן ו'. יום ה', ב'אותיות מ נ ס, מספרם ק"ג והוא במספר קטן ו'. יום ו', ב'אותיות ע פ ז, מספרם ר"מ, והוא במספר קטן ו'. יום השבת כנגד אותיות ש ק ר, ונמצא שהכל רומז לשקר שאין לו קיום.

על כן ברא הקב"ה עולמו עם האות ב' בתחילה, דאז יוכל חשבון האותיות כמנין 'אמת' הקיים ועומד לעד, והיינו: יום א', ב'אותיות

ב ג ד, מספרם סך הכל ט', [שהוא מספר קטן של 'אמת' כנ"ל, וכן כולם]. יום ב', ב'אותיות ה ו ז, מספרם י"ח, והוא במספר קטן ט'. יום ג' ב'אותיות ח ט י, מספרם כ"ז, והוא במספר קטן ט'. יום ד', ב'אותיות כ ל מ, מספרם ל', והוא במספר קטן ט'. יום ה', ב'אותיות נ ס ע, מספרם ק"פ, והוא במספר קטן ט'. יום ו', ב'אותיות פ ז ח ט, מספרם ע"ר והוא במספר קטן ט'. יום השבת כנגד האותיות ר ש ת, מספרם תת"ק שהוא במספר קטן ט', וכך יהיה קיום לעולם ומלואו במדת האמת.

הוספות בס"ס זכרון משה

א"ר יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה בו', ומה טעם פתח בבראשית משום ב'ה מעשיו בו'. נשם אאז"ק הק' מהרי"א זצ"ל, שהכוונה שהחמה שהאומות מוניין לה, הרי תקופתה היקף מקומה לנקודתה הראשון הוא מכ"ח לכ"ח שנה, זה ה"כח" מעשיו, ג"כ הגיד לעמו לתת להם נחלת גויים, ודפח"מ.

זכרון משה, ע' ק"ו

בראשית ברא וגו'. כמ"ש אא"ז מו"ד זל"ה ה"ד על דברי רש"י ז"ל פ' בראשית, בתחלה עלה במחשבה לבראתו

ד. לקוטי תורה והש"ס פ' שמות דף ט"ו.

צמדת הדין וראה שאין העולם מתקיים והקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין, ואמר שהפירוש הוא שאינו רצ"ל שהיה שינוי רצון אללו ח"ו, אלא הפירוש הוא כך, למה עלה צמחשצה לצראתו צמדת הדין, ואמר הטעם כי לא היה יכול להתקיים אם היה נצרא צמדת הרחמים כי היה בטל צמחשצה על כן לא רצה לצראתו צמדת הרחמים רק שתפה למדת הדין, שהוצרך להיות נמנע הדין כדי שיוכל לקבל הרחמים^(ה).

מלבוש לשבת ויו"ט, ח"צ כ"ט ע"ב, ודף נ"ו ע"ב

מהרה"ק רבי מנחם מענדיל זצ"ל בן רבינו זצ"ל

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ. על פי פשט, הגם ששמים וארץ לא היו תחילת הצריאה, [אבל] הם כוללים כל הצריאה, 'שמים' כולל דברים העליונים, 'וארץ' כוללת דברים התחתונים, לכן כתיב קודם העיקר ואחר כך הטפל. ועל פי רמז, בראשית צרא אלקים את השמים ואת הארץ, 'את השמים' זה הוא דברים הרוחנים שהם עיקר, 'ואת הארץ' זה הוא דברים הגשמיים שהם טפל. ועל פי דרוש, 'את השמים' זה היא נשמה העליונה שנחצבת מתחת כסא הכבוד, 'ואת הארץ' זה היא גוף התחתון שנתהווה מאצ ואם כי הנשמות הם למעלה קודם היות הגופין למטה וכו'.

ליקוטים הנקראים מנחם נדק נדקה וכו' עמ' ט"ו

מהרה"ק רבי מנחם מענדיל זצ"ל בן רבינו זצ"ל
והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח אלהים מרחפת על פני המים (א, ב, ג). ע"פ פשט כי [הגם] שעדיין לא היה 'ארץ' אמר 'והארץ' שצמקום שהיה אח"כ ארץ היתה [עכשיו] תהו ובהו, וצמקום אור היה חשך, ואע"פ שלא כתיב עדיין צריאת המים, נשמע הצריאה מן הכתוב ורוח אלקים מרחפת על פני המים. ועל פי רמז 'והארץ היתה תהו ובהו' זה היא צחינת החומר הנתהווה מן הארץ שכל דברים לא טובים נתהוה ממנו, 'וחשך על פני תהום' זה היא מיחת הגוף רח"ל וכמ"ש חז"ל, 'ורוח אלקים מרחפת על פני המים' היא חיות הנשמה המתקנת את הגוף וזה שאמרו חז"ל (מדרכי דב"א, ח, א) שזהו רוחו של מלך המשיח. על פי דרוש 'ורוח אלהים מרחפת' שפע דהיינו הקצ"ה שופע 'על פני המים' על מי שיש בו שפלות רוח שנמשל למים.

שם

מהרה"ק רבי מנחם מענדיל זצ"ל בן רבינו זצ"ל

ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור (א, ג). ע"פ פשט הגם כשלא היה כתיב 'ויהי אור' היינו יודעים בעצמם שהיה כמאמר השי"ת [א"כ למה נאמר 'ויהי אור'], אלא דברה תורה כלשון בני אדם. על פי רמז מאמר אלל הקצ"ה כמו העשיה אלל בני אדם, וזהו 'ויאמר אלקים יהי אור' צהאמירה [נעשה]

ה. כן פירש ג"כ בספה"ק מאור עינים פ' לך ד"ה וזהו כוונת רז"ל.

'ויהי אור' דהיא עשייתו מיתצרך. ע"פ דרוש
צ' פעמים 'אור' הכתובים כנגד האור שגנו
הקצ"ה וכנגד האור שהניח לדורות.

שם

ויהי ערב ויהי בוקר יום הששי (א, ט).
שאלו פעם להרה"ק מזידיטשוב
זצ"ל זיע"א, דצפרשת צריאת העולם, ציום
השבת לא כתוב 'ויהי ערב ויהי בוקר', ומתי
הוא הלילה של שבת. וענה ש'ערב שבת' הוא
הלילה של שבת. [ועיין בגמרא שבת (כה):
רחינת ידים ורגלים צחמין 'ערבית' וגו' ופי'
רש"י: 'ערבית' - 'ליל שבת', והגמ' מסיק
אח"כ מנהגו של רבי יהודה צר אלעאי דהיינו
צערב שבת]¹.

כנסת ישראל, עמ' ק"ד

וַיֹּאמֶר לֹא ידעתי השומר אחי אנכי (ד, ט).
צ"ל ד' זזה, א' מפני מה הרג קין את
הבל, צ' לא די שאמר 'לא ידעתי' ונעשה כגונב
דעת העליונה כפירש"י ז"ל, הוסיף לומר
'השומר אחי אנכי', ג' הא קין היה חייב דין
מימה ומדוע נתן לו הקצ"ה גלות, ד' מה
שאמר קין (שם יג) גדול עוני מנשוא, הא הקצ"ה
הקיל לו עונשו זזה מה שנתן לו גלות. וי"ל

דהא לא הוטר לאדה"ר להמיט צריה ולאכול
צשר, לפיכך כשהציא הבל מנחתו מזכורות
לאנו היה קין דן אותו דין מיתה, דבן נח
אזהרתו זו היא מיתתו (סנהדרין טו.), ומשו"ה
הרגו קין.

אולם קין טעה זזה, דהא הטעם שלא
הוטר לאדם הראשון להמיט צריה ולאכול צשר,
כדי שלא תזוח דעתו עליו, א"כ לא שייך זה
צקרצן, כי איתא צסה"ק² שצריך לכיין צהצאת
קרצנו דמה שנעשה צהקרצן היה ראוי לצא
עליו, וכן עשה הבל, כי איתא צאלשיך ז"ל
שפירש עה"פ (בראשית ד, ה) והבל הציא גס
הוא', שהציא את 'עצמו' ע"ש, וקין לא ידע
מכל זה, וצבר דשייך טעם זה גס צקרצן,
ומשו"ה הציא מנחתו מפרי האדמה, והיה
קין שוגג זזה.

ולפי מה דאיתא דהמתגאה שאומר אני
ואפסי עוד, הוא פוגם ח"ו צאנכי, לכן אמר
קין השומר אחי 'אנכי', פי' צדיצור של
'אנכי'.

ואמר לו השם יתצרך מה עשית, 'קול
דמי אחיך צועקים אלי מן האדמה', ופירש"י
דמו ודם זרעיותיו, היינו אף לצצרתך לא יפה

1. בספר הנ"ל הוסיף: האהבת ישראל מויזניץ זצ"ל היה נוהג לפעמים להתפלל ערבית בערב שבת בעוד
היום גדול, ושאלו פעם גיסו העטרת ישועה מדזיקוב זצ"ל, איך יתכן הדבר על פי דין, והרי זו קריאת
שמע שלא בזמנה, והשיב לו, דאיתא בווה"ק דשבת קודש כולו 'יום' הוא, ומאחר שלא יתכן יום ללא
לילה, 'ליל השבת הוא ביום הששי', ועל כן נקרא 'ערב שבת'. (וראה לקמן במדור מועדים - ערב שבת
ושם בהערות).

2. ע' רמב"ן עה"ת ויקרא א, ט. ובס' החינוך מצוה צ"ה.

עשית צמה שלא השגחת לראות זרעיותיו שעמידים לצאת ממנו, היינו על דרך שמנינו צמשה רבינו ע"ה (שמות ג, יב) ויפן כה וכה וירא כי אין איש וכפירש"י שם, ולפ"ז משום דהיה שוגג צדין זה, לפיכך נתן לו הקצ"ה גלות.

ולז"א קין, גדול עוני מנשוא, פי' ע"ד אומרם ז"ל (עירובין מה): עניות מעביר על דעת קונו, והיינו כי היה גורם לו הגלות עוונות יותר ממה שירויח צנשיאת העון, וינא שכרו צהפקדו מה שיהיה גורם לו הגלות ח"ו. זה שמעתי מאלמו"ר הה"ג (שליט"א) [ז"ל] צסס הרה"ק מהרי"א זצ"ל מזידימשוב.

מנחת יוסף, פ' בראשית

ויתהלך חנוך את האלהים וגו' (ה, מד). ופירש"י ז"ל צדיק היה וקל צדעתו לשוץ להרשיע לפיכך מיהר הקצ"ה וסילקו והמיתו קודם זמנו וגו' עכ"ל. צסס

מורי הקדוש זללה"ה שמעתי, עפ"י מ"ש רש"י ז"ל צפ' וירא (יט, יט) כשהייתי אלל אנשי קדום היה הקצ"ה רואה מעשי ומעשה בני העיר והייתי נראה צדיק וכו', וכן אמרה הצרפתית לאליהו עיי"ש. וזה הפי' זקל צדעתו לשוץ להרשיע, רצ"ל את בני דורו למה הם אינם עוצדים את השי"ת כמותו, כי הם היה להם תירוץ כי הרשעים מטמאים את הארץ ואת האויר עד שאפילו ליחיד הצא להתקדש ולעבוד השי"ת קשה לו, (וע"ד שפירש צעבודת ישראל פ' שמיני צסס מורו פסוק טוץ מעט לצדיק עיי"ש וע"ד שכ' צספר אורח לחיים^ח) צסס רבינו ר' זוסיא זללה"ה צפי' הפסוק ויתערצו צגויס וילמדו מעשיהם), וצהיות חנוך צדור הזה עלה צכל יוס ויוס צעבודת השי"ת, היה מחייב את בני דורו ולפיכך מיהר הקצ"ה וכו', כנ"ל השפל להסציר דצרי מורי זללה"ה ודפח"ח^ט.

אמרי יוסף, פ' בראשית י"ז ע"צ

ח. פ' ויקרא.

ט. דיבור זה מצאנו מובא בכמה מקורות באופנים שונים, ולשלימות הענין נעתיקם כאן.

בס' מעשיות ושיחות צדיקים (ד' ע"א) איתא: הרב הצדיק ר' אייזיק ז"ל מקאמאראנא סיפר להרב הצדיק הקדוש ר' יצחק אייזיק ז"ל מזידימשוב בשם גדול אחד, אשר בעת פטירת רש"י ז"ל הלכו לנגדו כל הפמליא של מעלה ואמרו 'פנו מקום לרש"י ז"ל', רק המלאך מט"ט לא יצא לנגדו, יען שכתב רש"י ז"ל על פסוק ויתהלך חנוך את האלקים' וכו' 'צדיק היה וקל בדעתו לשוץ להרשיע לפיכך מיהר הקב"ה וסילקו קודם זמנו', והרע בעיני המלאך מט"ט, למה לא כתב רש"י ז"ל שנעשה מלאך, וסילקו הקב"ה לשמים כמו באליהו ע"כ.

(עיין במדרש אגדה עה"פ ואיננו כי לקח אותו וגו' מלאך והוא מט"ט, וכ"ה בתרגום יונתן בן עוזיאל, ועיין בזה"ק בראשית דף ל"ו ע"ב, ובתוס' יבמות (טז:) ד"ה פסוק ובתוס' חולין (ס:) ד"ה פסוק).